

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНИХ КОРПОРАЦІЙ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Стаття присвячена дослідженню особливостей функціонування державних корпорацій та з'ясуванню напрямів їх ефективного розвитку в національній економіці

Ключові слова: держава, корпоративний сектор, державні корпорації.

Новітня модель українського суспільства, що орієнтована на ефективне економічне зростання, передбачає становлення та розвиток перспективних галузей підприємництва. На сьогоднішній день такими галузями в Україні є машино- та суднобудування, авіа-та космічна галузь і, особливо, галузі, які пов'язані з інвестиційним циклом, наприклад, будівництво. Саме в цих та інших галузевих структурах ефективною є практика функціонування державних корпорацій. Тому, особливу увагу сучасні зарубіжні (Л.Абалкін, Д.Мюллер, Р.Хейлброннер, Л.Якобсон та ін.) та вітчизняні науковці (О.Івашенко, Л.Птащенко, А.Рогальський, С.Черненко, Н.Чуйко та ін.) приділяють вивченню як теоретичних, так і практичних питань розвитку і функціонування державних корпорацій. Враховуючи особливості розвитку та становлення державного та приватного секторів України, виникнення державних корпорацій є раціонально обумовленим, особливо в сучасному економічному просторі. Їх поширення пов'язане не тільки з ефективним використанням і управлінням державним майном, але й розвитком економічного потенціалу країни в цілому як високотехнологічної, інноваційної, прогресивної, наукомісткої системи. Отже, цілком логічним, є дослідження особливостей функціонування державних корпорацій та з'ясування напрямів їх ефективного розвитку в національній економіці, що і визначило мету статті.

Формування специфічних рис державного сектору України є наслідком поєднання тенденцій планової економіки, які навіть зараз дають про себе знати хоча б у невеликій мірі, та сучасних ринкових умов. До таких рис відносять наступні: 1) в українських політичних структурах, щое керуючими органами в державному секторі, присутня динамічність процесів обговорення проектів законів про створення державних корпорацій; 2) організаційно-правова форма, яка використовується українськими державними структурами, характеризується певною новизною та розмитістю базових норм (сьогодні проходить організаційне оформлення державних корпорацій – їх правового стану та формування стабілізації їх функціонування); 3) у створенні держкорпорацій задіяний вищий політичний ресурс (держава в особі політичних діячів надає правове оформлення та поле для діяльності державних корпорацій, сприяє їх розвитку та ефективній діяльності); 4) державний сектор передбачає виділення масштабних обсягів державного майна для належного забезпечення діяльності корпорацій; 5) особливістю керуючих органів є широта і різноманітність повноважень; 6) на жаль, стратегічні плани та принципи діяльності корпорацій визначені нечітко.

Як бачимо, функціонування державного сектору нашої держави все ж таки ще несе відголоски минулих процесів, які відбувалися в історичному становленні незалежності – усунення командно-адміністративної системи, роздержавлення та приватизації підприємств. Саме тому, теперішні державні корпоративні структури за формою організації, ключовими параметрами та особливостями функціонування відпові-

дають структурі базових інститутів планової економіки. Вони створюються на підставі спеціального закону, звітують перед структурами влади, які призначають генерального директора та формують наглядову раду. Майно державних корпорацій знаходиться під державним контролем. Вони мають ієрархічну структуру, що передбачає не тільки розподіл функцій і відповідальності між рівнями, але також організаційну та фінансову підпорядкованість. До складу держкорпорацій включаються підприємства відповідного профілю, взаємодіючи не на основі конкуренції, а консолідації зусиль. Важливо зазначити, що метою створення таких корпорацій не може бути отримання прибутку, що відповідає критерію ефективності планової, а не ринкової економіки, де головним критерієм є максимізація прибутку.

Виходячи з наведених ознак, можна сказати, що державні корпорації відтворюють базові характеристики планової економіки та одночасно є результатом модернізації господарського середовища за рахунок ринкових механізмів.

Зараз корпоративний сектор економіки України, як і всі інші ланки та сфери економічного життя, характеризується нестабільною тенденцією. Причиною цього є ряд чинників, що на нього впливають. До них відносять: специфіку приватизаційних процесів, які не супроводжувались припливом інвестицій, сприяли розпорошеності акціонерного капіталу, виключали умови для соціалізації прав власності та характеризувались відсутністю ефективної системи контролю за діями менеджерів; інформаційну закритість та непрозорість внутрішніх корпоративних відносин; відносне домінування суб'єктів корпоративного сектора в структурі економіки, що не забезпечує відповідних якісних змін, необхідних для його розвитку; низький ступінь впливу фондового ринку на становлення сучасної структури корпоративного сектору, що призводить до невиконання функцій оптимальної мобілізації фінансів, порушення прав учасників ринку цінних паперів, а також недотримання умов розміщення та продажу цінних паперів; недостатню можливість використання саме інвестиційного потенціалу комерційних банків країни у фінансуванні капіталовкладень у корпоративний сектор економіки, що є причиною жорсткості вимог до кредитних ризиків та високих процентних ставок (однак, в II пол. 2010 р. вже з'явилися ознаки відновлення кредитування [1, с. 2], так як економіка стабільно зростала, а процентні ставки падали: як наслідок, у 2 півріччі 2010 р. обсяги корпоративних кредитів зросли на 30 млрд. грн.); порушення прав акціонерів з приводу виплати дивідендів, вибору органів управління, відчуження активів, підготовки та проведення зборів акціонерів, недобросовісного ведення реєстру акціонерів [8, с. 12-13], а також поширення процесів рейдерства; поширення конфліктів інтересів між акціонерами та найманими менеджерами, що спричиняють непропорційне збільшення заробітних плат і привілеїв по відношенню до зростання вартості суб'єкта господарювання, значні витрати на щорічне проведення зовнішнього аудиту, витрати на роботу і формування додаткових органів, що обмежують небажані дії менеджерів [12].

Український дослідник Л.Птащенко вбачає розв'язання названих проблем шляхом «покращення ділового клімату, оздоровлення фінансово-кредитної системи, мінімізації тіньового сектора національної економіки, сприяння добросовісній конкуренції, підтримки інноваційної та інвестиційної діяльності, а також державної підтримки розвитку корпоративного сектору» [6, с. 157]. Варто також згадати думку експертів з питань функціонування корпоративного сектору, які зазначають, що «формування корпоративного сектору є одним з найскладніших завдань економічної політики країни, в реалізації якої держава повинна виконати визначальну роль» [5, с. 23-24].

Незважаючи на зазначені проблеми, державні корпорації грають неабияку роль в підвищенні конкурентноздатності національної економіки саме на основі технологічного фактору [10]. Це пов'язано з тим, що: ресурси, які доступні тільки державним корпораціям, дозволяють розвивати власні розробки та здобувати і освоювати закордонні технології; залучення в такі корпорації технологічних ланцюжків поліпшить ситуацію з поставками сировини, матеріалів і комплектуючих; підходи державної політики щодо використання прав інтелектуальної власності як одного з ефективних інструментів економічної інтеграції створюють умови для оптимального управління цими правами на міжнародному рівні та припускають їх чітку регламентацію.

Таким чином, враховуючи специфічні умови становлення державних корпорацій в Україні, проблеми та перспективи їх розвитку, вважаємо доцільним умовно розділити напрями удосконалення їх діяльності на два рівні: державний та внутрішній (рівень окремої державної корпорації).

На державному рівні ефективне функціонування державних корпорацій може бути досягнуте шляхом: уточнення ролі та місця державних корпорацій в реалізації соціально-економічної політики країни, розробки (або переробки) стратегій їх діяльності з обов'язковим визначенням не тільки довгострокових, а й проміжних цілей; суттєвого розширення і деталізації нормативно-правової бази, що визначить принципи функціонування державних корпорацій [9]; чіткого визначення вимог до звітності державних корпорацій, відкритості основних документів стосовно їх діяльності; введення процедур громадських слухань за результатами діяльності державних корпорацій; активізації та підтримки з боку держави інноваційної спрямованості державних корпорацій за рахунок стимулювання розвитку наукоємних і високотехнологічних галузей, особливо машинобудівної та електронної, підвищення на цій основі конкурентоспроможності товарів на внутрішньому й зовнішньому ринках; формування ефективного внутрішнього ринку, на якому діють державні корпорації, у тому числі ринку високих технологій. Промисловість, яка базується на таких галузях, як машинобудування та металургія, орієнтована на пріоритетне обслуговування експорту, що сприяє їх залежності від світової кон'юнктури та практично виключає можливість стабільного зростання [2; 3, с. 144-147; 4]; стимулювання зростання обсягів інвестиційних потоків з-за кордону [11].

На рівні окремої державної корпорації управлінці мають: визначити принципи та критерії оцінки ефективності управління в контексті підвищення персональної відповідальності керівників державних корпорацій; систематично проводити експертизи та розширяти склади наглядових рад державних корпорацій, включати в наглядові ради незалежних експертів; ввести елементи управління державними корпораціями, які характерні для ВАТ (наприклад, формування консультативних органів); сприяти розвитку внутрішньої регламентації діяльності державних корпорацій в Україні, забезпечення транспарентності принципів, порядку та результатів діяльності; подолати ресурсовитратний характер виробництва на основі впровадження ресурсо- та енергозберігаючих технологій у чорній і кольоровій металургії, стимулювання випуску продукції державними корпораціями з високим рівнем доданої вартості, розвитку низьковитратних виробництв, електротехнічної та машинобудівної галузей; радикально перебудувати організаційну структуру (інституціональну, господарську, соціальну) акціонованих й приватизованих підприємств, впровадити принципово нові системи, форми і методи управління, технології виробництва, мотивації праці, корпоративну культуру; оптимізувати дивідендну політику в державній корпорації; сформулювати належну виробничу структуру та продаж непрофільних активів; розробити та

скласти детальні коротко- та довгострокові плани та прогнози діяльності державних корпорацій з їх подальшим виконанням.

Таким чином, застосування в економічній політиці зазначених шляхів вдосконалення діяльності державних корпорацій допоможе покращити ситуацію, яка склалася в корпоративному секторі України. Незважаючи на значні перекоси, які мали місце при проходженні процесу приватизації та корпоратизації в Україні, можна стверджувати, що «корпоративна форма власності – це феномен, який виник і розвивається як відповідь на особливі потреби бізнесу» [7]. Тому, державні корпорації можна розглядати як інструмент вирішення суперечності між завданнями розбудови економіки і суспільства, з одного боку, та обмеженістю державних механізмів для їх вирішення й низькою якістю державного управління, зорієнтованого на вирішення поточних і традиційних завдань, з іншого. Вони наділені властивостями потужного інституту розвитку, підвищення результативності державних програм, виконання окремих функцій органів державної влади для комплексного вирішення стратегічних завдань.

Список використаних джерел

1. Ануфрієв О. Огляд банківської системи України / О. Ануфрієв, М. Заблоцький, Є. Зінов'єва ін. – К., 2011. – Вип. 1. – 5 с.
2. Головкова Л. Інституціональні проблеми розвитку корпоративних процесів в економіці України [Електронний ресурс] / Л. Головкова // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2011. – Вип. 1 (4). – Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11glsveu.pdf>
3. Головкова Л. Стан та напрями підвищення інноваційної діяльності підприємств Запорізького регіону / Л. С. Головкова // Національна перлина Запоріжжя : матеріали 1-го Міжн. конгресу. – 3. : ЗДУ, 2004. – С. 144–147.
4. Концепція роздержавлення і приватизації майна державних підприємств, землі, житлового фонду / Відомості ВРУ. – 1991.
5. Марк Р. Стоун. Реструктуризация корпоративного сектора. Роль государства во время кризиса [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org>
6. Птащенко Л.О. Збалансованість економічних інтересів: інноваційні напрями державного і корпоративного стратегічного управління: [монографія] / Л.О. Птащенко. – К.: Центр учб. літ-ри, 2009. – 296 с.
7. Сірко А.В. Становлення і розвиток корпоративного сектору в перехідній економіці : дис. ... док. екон. наук : 08.00.01 / А. В. Сірко – К., 2005. – 428 с.
8. Сірко А. Врегулювання відносин та прав власності у корпоративному секторі економіки / А.Сірко, Н.Найдич // Вісник ТДЕУ, 2006. – №4. – С.9-19.
9. Симачев Ю.Создание и развитие государственных корпораций: институциональные проблемы и новые возможности [Електронний ресурс] /Симачев Ю., Кузык М. – X-я между. науч.-практ. конф. «Public Sector Transition: Improving Service Delivery», 31 октября – 1 ноября 2008 года, СПб. – Режим доступу: <http://www.iacenter.ru/publication-files/30/29.pdf>
10. Степанов В.А. Государственная корпорация как институт рыночной экономики: автореферат дис. ... канд. экон. наук: 08.00.01 / В.А. Степанов. – М., 2010. – 25 с.
11. Федулова Л.І. Корпоративні структури в стратегії соціально-економічного розвитку регіонів. – Реформування економіки: регіональні аспекти. Регіональна економіка. – 2007. – №3 – С. 7-14
12. Черненко С.Корпоративний сектор: сучасний стан та проблеми становлення [Електронний ресурс] / С. Черненко. – Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – Режим доступу: <http://economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=683>

Summary. *The paper is devoted to the research of functioning of public corporation and clarifying the ways of their effective development in the national economy.*

Key words: *state, corporate sector, public corporations.*